

Rusya Okullarında Din Eğitiminin Çağdaş durumu ve Onun Mezheplerarası Modelinin Perspektifleri¹

THEODOR KOZYREV
ÇEVİREN: YILDIZ KIZILABDULLAH
AR. GÖR., ANKARA Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ
e-posta: yildizpodak@mynet.com

İlk olarak meslektaşlarımı, bugünün Rusya'sında bilgisinin durumları sınırlandırılmış olan, ruhsal bir rönesansın olduğuna inanmaya karşı, bizim eğitim sistemimizde olan, toplam ateizmden Hıristiyan dünyasının değerlerine bir tür atlamaya karşı uyarmak istiyorum. Geçmişimiz o kadar da karanlık değildi. Ben düzenli bir Sovyet okuluna gittim, orada matematik öğretmenimiz derslerinde bize Ecclesiastes okurdu. Elbette bu, her okulda olmaz ve elbette o öğretmen almış olduğu özgürlükten dolayı amiri tarafından sert bir şekilde azarlanırdı. (bu sadece ideolojik bir zemin değil daha çok matematik dersinin ihmal edilmemesi içindi) Ancak tüm iyi edebiyat öğretmenleri, bunların oldukça çok sayıda olduğunu söylemeliyim, görevlerinin öğrencilere bazı Hıristiyan etiğinin düşüncelerini vermek olduğunu düşündüler. Aynı zamanda güçlü ideolojik baskıya rağmen, sovyet toplumu ile geçmişimizin zengin Hıristiyan kültürü arasında irtibatı sağlayan pek çok bağ kaldı. Sovyet hayatının paradoxlarından biri olarak, genellikle sovyet pedagojisinin eşrafı arasında adlandırılan K.D.Ushinsky, hayatı boyunca tutarlı bir Hıristiyan olarak kalmasına rağmen, hiçbir zaman dinî inançlarını gizlemeye çalışmadı.

Ve diğer tarafta, geçen 15 yılda okul sistemimizde çalışan edebiyat öğretmenleriyle konuştuğumda, sürekli olarak duydum ki, eğitimimizin etik görüntüsü son zamanlarda ciddi biçimde bozulmuştur. Bunun pek çok se-

¹ "Spiritualität und Ethische Erziehung", EB-Verlag, s.2 91-297.

bebi vardır. İlk olarak, müfredatın büyük bölümünün ekonomi ve yasal konuların prestijinin giderek azalmasından dolayı, insan bilimlerinin araştırılmasına ayrılmıştır, bu durum iyi maaşlı bir iş bulma konusunda daha çok katkı sağlar. Bu, aynı zamanda en az yetenekli üniversite öğrencilerinin öğretmen olmalarından kaynaklanmaktadır. İnsan bilimleri açıkça doğal seleksiyona maruz kalır. İkinci olarak, günümüz eğitim sistemi, çağdaş Rusya'nın yeni ruhsal gerçeklikleri tarafından sunulan zorlukları uyarlamasının mümkün olmadığını ortaya koymuştur. Kısaca, Rusya'da din eğitimi çerçevesinde var olan durumu karakterize etmek için karmaşık kelimesini seçtim. Okulda, dinî disiplinlerin olup olmayacağı kararları, her okul müdürünün sağduyusuna bırakılmalıdır. Okul müdürlerine gelince, onlar için en kolay yol din eğitimi bütünüyle müfredat dışı bırakmaktır, çoğunlukla yaptıkları gibi, bunu yapmakla dinî konuları muhafaza edenler, genellikle eğitim sisteminin yetkililerinin bir kısmına ciddi direniş gösterirler. Şu anda devlet kurumlarına üstün gelen din eğitime karşı tutum, okul programında dinî konuların okul müfredatına dahil edilmesine katkıda bulunmaz. Ülkenin hiçbir yerinde, devlet onaylı din eğitimi programı yoktur, devlet okullarını ziyaret eden papazların engellenmesi gibi ancak bazı alışılmış tabular vardır. Elbette, öğrencilerine İncil okuyan veya kendini dinî bir inanır olarak ifade eden bir öğretmenin, eskiden olduğundan daha fazla kovulma ihtimali vardır. Ancak, geçen yıllarda olan bir durum olan din eğitimi çevresindeki durumlar ile insanların inanca kitlesel dönüşlerinin karşılaştırılmasında bir ilerleme göremezsiniz. Kiliseye gidenlerin sayısındaki artışı düşündüğünüzde, Rus eğitim sistemi, okul dışında dinî dimdik bir sütun ile korumak ve insanların dindarlığını zaptetmekle karşılaştırılabilir.

Üç ay önce kendi ülkem St. Petersburg'da, dinî birliklerin temsilcileri ile eğitimcilerin bulunduğu bir konferansa daha katıldım. Eğitimciler, dinî konuların okulda öğretilmesinin bir yolu olmadığı konusunda birleştiler. Onların argümanları bazen oldukça tuhaftı. Örneğin biri dedi ki; inanç apriori olarak var olan bir şeydir, bu şey ya vardır ya da yoktur ve bunun değeri eğitim yoluyla arttırılamaz. Bir diğeri dedi ki, öğrencileri ne kadar inandıklarına göre değerlendirmek ahlak dışıdır. Elbette aynı eski argümanlar da vardı. Çok etnik yapıları Rusya'da herhangi bir dinin okulda öğretimi kanlı bir çatışmayla sonuçlanabilirdi. (muhtemelen sınıfta demek daha doğru olurdu) tecrübeli yaşlı bir öğretmen: "her dinin inanırı diğer dinlerin tüm temsilcilerini insandan aşağı gördüğü zaman, aynı zamanda öğretilecek kaç tane din vardır." Diye iddia etti. kısaca öğretmenler, "din eğitimi cemaatlere bırakmanın daha iyi olacağı ve eğer okulda dinî konulara değinilirse, çok fazla detaya inilmeden ve bir ateist tarafından verilmesi daha iyi

olur.” dediler Bu demektir ki, komünist sonrası Rusya’da ruhsal rönesansa ilişkin olarak, hem sovyet pedagojistler tarafından yüceltilen, dine kayıtsız herhangi bir öğretmen öğrencilerden bir mil uzakta tutulmalıdır diyen K.-D.Ushinsky’i hem de okulda din eğitiminin ateistler tarafından verilmesi gerektiğini düşünen öğretmenleri unutulmamalıdır.

Sovyet sonrası (post-sovyet) Rusya’da din eğitiminin evrimi iki alt döneme ayrılabilir: eğitimde ulusal hukukun geçmesinde önce ve sonra, bu 1989 ve 1993 arası ve daha sonrasıdır. İlk dönem anarşi dönemi idi. Rusya’da kardinalin politik olarak değişmesinden sonra ilk dört yıl zarfında devlet okulları herhangi bir dinî hareketin temsilcileri ya da mezhep için ulaşılabilir idi. Oldukça Rusçu Maximalizm ile anlaşılan ve kabul edilen militan çoğulculuk, hiç de az olmayan militan ateizmin yerini aldı. O dönem, şu açıdan çok verimliydi, öncelikle o dönem, organizasyonları ve akımları ayakta tutan ve neredeyse hayatın tümü için gelecek va’d eden istek dalgasının geldiği zamandır. İkinci olarak, özgürlük ve dinî inançlarla ilgili son zamanlarda sovyet toplumunun beklemediği problemleri ortaya çıkarmıştır. Ancak o dönem, eğitim aşamasında totaliter mezheplerin kontrolsüz aktivitelerinden etkilenen, evlerini terk eden, okuldan atılan, psikiatrik hasta olan pek çok çocuğun olduğu bir dönemdir. Toplam kontrol eksikliğinin bu olumsuz sonuçları, din eğitimi karşıtlarına onların en güçlü argümanlarını vermiştir.

1992 hukuku, politik partileri ve dinî organizasyonları okulda yasakladı ve Rusya’da devlet okul eğitiminin seküler doğasını belirledi. Şu ana kadar, bu yasak ve belirleme, din ve eğitim arasındaki yasal ilişkiyi düzenledi. Hukuk, din eğitimi yasaklamamaktadır, ancak realitede, zorunlu dinî disiplinlerin girişine karşı eğitimcilerin çoğunluğunun olumsuz tavırlarından dolayı, bu hukuk devlet okullarında dinî konuların yasaklanmasının yasal zemini olarak yorumlandı.

Bu dönemde Rusya’da, din eğitiminin birkaç şekli vardır. İlki, okulların dinî organizasyonlarına ait bir sistemi vardır, orada inanlar veya dinî birliklere katılmaya hazırlananlar kendi dinleriyle daha aşına olurlar. Rus Ortodoks Kilisesinin, ben daha samimiyim çünkü ben ona aitim ifadesi, bu genellikle Pazar okullarının formunda, yaklaşık her semtte yapılan kateşist öğretiminin bir türüdür. St. Petersburg’da, Teoloji Akademisi ve İlahiyat fakültesinde, okul öğretmenleri için pedagoji dersleri vardır. Her öğretmen Ortodoks Hıristiyanlığının temellerini okumak üzere iki yıllık bir periyod için kabul edilir ve kursu bitirdiğinde belge verilir. Buna ilaveten, kilisenin yasal bir parçası olmadıkları halde, şehirde pek çok Ortodoks topluluklar, kulüpler ve başlangıç grupları dinî aydınlanma ve misyonerlik faaliyetleri ile meşgul olmaktadır. Geçen birkaç yıl içinde, halk organizasyonları,

hapishanelerin, hastanelerin ve yetimhanelerin ilmihalçiliği gibi pek çok iş yapmışlardır. Ancak bu tür aktiviteler, eğitim sisteminin bir unsuru olmaktan ziyade kilise misyonunun bir parçası olarak düşünülmesi daha uygundur.

Ancak eğitim sistemi içinde, ilkokul ve orta okulda öğrencilerin dinî konularla tanışması, kural olarak, öğrencilerin incille ve diğer edebi eserlerle kısaca tanışmalarını içeren birkaç edebiyat dersi ile sınırlandırılmıştır. İki veya üç akademik saate bırakın gerçeği, herhangi bir dinî bilgi ile tanışmak bile kesinlikle yetersizdir, burada bir öneri yapılabilir, bu dersler esnasında kutsal metinler sadece onların edebi erdemleri olarak düşünülmelidir. Dünya dinleri ile ilgili temel bilgiler konusunda bazı küçük unsurlar, tarih, dünya sanat kültürü ve hukukun temelleri gibi diğer konuları da içermektedir. Ancak bu din eğitimi türü yüzeysel ve kırıldandır. Bazı okullarda, dinin temel değerleri öğretilmektedir, burada öğrencilerin dünya din öğretiminin rehberliği ile tanışık olmaları beklenir. Buradaki problem, Allah'a inanan öğretmenlerin, genellikle tarafgirlikten sakınmak için bu derslerden uzak durmalarındadır. Ne kendi öğretim metotlarını ne de ateistik görüşlerini değiştiren bilimsel ateizmin sovyet bölümlerinin mezunları yerine sözde "dinde uzmanlar" icat edilmiştir.

Buna karşılık, bazı dinî mezheplerin devlet destekli okullarına rağmen, desteklenmeyen çok küçük gruplar vardır. Bu okulların öğretmenleri, kendi dinlerinin temelleri ve mezhepsel bağlarından dolayı seçilirler. Yaygın dualar yönetilir, dinî tatiller izlenir ve mezhepsel öğretiler derinlemesine çalışılır. Bu okullar, dinî organizasyonlar arasındaki kendi sponsorlarıyla yakın ilişkilerini devam ettirirler. Elbette, devlet tarafından desteklenmesine rağmen devlet kuruluşu değillerdir. Ancak en azından biliyorum ki, Petersburg'da bir devlet okulunda, Hıristiyan ortodoks sınıflar oluşturulmuştur, orada Hıristiyanlık öğretilmektedir ve dersler duayla başlamaktadır. Ancak bu durum, sosyal bilimlerin öğretilmesindeki önyargı ve eğilim gibi kendi başarısızlıklarıdır. Bazen bu tür okulların öğretimi için öğretmenlerin özel seçimi, diğer genel eğitim konularının zararına sebep olur. Örneğin bu yıl zarfında, Moskova Hıristiyan Gimnazyumunda, parlak ve oldukça uzman bir biyoloji öğretmenin Pierre Teilhard de Chardin'in fikirlerine olan hareket bağlılığından dolayı işten atılması bir çalkantıya sebep oldu.

Daha sonra yeniden, genel eğitim okullarında, dinî konuların öğretiminin pek çok formu ortaya çıkmıştır. Kendi uzmanlık alanında ülkedeki en iyilerden biri olan Moskova Klasik Gimnazyumunda, eski Yunan, Latin ve İbraniceyi içeren Ortodoks Hıristiyan öğretisi zorunlu olarak eklenmiştir. Bu ders Moskova kilisesinden bir papaz tarafından öğretilmektedir. Din

eğitimi konularının ne kadarının öğretmenin takdirine bırakıldığını örnek-
lendirmek için şunları söylemek yeterlidir; aynı statü ve neredeyse aynı
programa sahip Petersburg Klasik Gimnazyumu'nda din eğitimi tamamen
kaybolmaktadır. Dinî konuların öğretiminde dönüşü benimseyen bazı mez-
heplerin temsilcileri olan okullar vardır. Petesburg Peterschoole gibi Orto-
doks archpriestlar (başpapaz) bir Katolik papaz ve bir Luteran pastörle
birlikte Hıristiyan dinin temellerini öğretmektedirler. Neticede, dinî konu-
ların öğretimi eğer seçme gerçekten sağlanabilirse, bugünün Rusya'sında
din eğitiminin en kabul edilebilir formu olan seçmeli derslerde olmasıdır.

Demek istiyorum ki; buradaki açık sakınca, orta okulda extra-program
sınıflarına katılmaya güç bulan aşırı yüklenen küçük bir grup öğrencidir.
Normal olarak %10'dan daha fazla öğrencinin bu sınıflara katılmaya hazır
olduğunu bekleyemeyiz. Bence bu öğretim türü daha da geliştirilirse, din
dahil, her bir öğrencinin en azından birine katılması gereken bazı seçmeli
derslerin okul programına eklenmesi gerekecektir. Bu, mezhepler arası iliş-
kilerden kaynaklanan problemi çözecektir. Öğrenciler, tanımak istedikleri
dinler arasında seçim yapma hakkına sahip olacaklardır.

Yüksek okuldaki gibi, sadece birkaç ay önce, teoloji, devletin yetkilen-
dirdiği uzmanlık olarak kabul edildi. Bu durum yüksek okullara diğer pro-
fesyonel dersler arasında onu öğrenmeyi seçmeye izin verdi. Şimdiye ka-
dar, ne Petersburg Devlet Üniversitesi'nde ne de Pedagoji Üniversitesi pro-
fesyonel teologlar yetiştirmede. Ancak bizim şehrimizde ve tabiki Mosko-
va'da devlete bağlı olmayan (non-state) birkaç felsefe okulu ve teoloji yük-
sek okulu başarılı bir grafik sergiledi. Petesburg'da bunun örnekleri, son
zamanlarda devlet destekli olan Yüksek Din Felsefe Okulu ve Sosyal Bilim-
ler Öğretimi için Rus Hıristiyan Enstitüsüdür. Her ikisi de geçenlerde dev-
let tarafından akredite edildi. St. Petersburg Teoloji Akademisinde, daha
önce zikredilen pedagoji derslerinin sayısına ilaveten dinî konuların öğret-
menleriyle irtibat kurabilecek gelişmiş bir öğrenci ağına sahibiz. Son dere-
ce üzücüdür ki, ilkokul ve ortaokullarda din eğitimi ile ilgili eğitim politika-
larından dolayı, bugün bu ağ işe yaramaz bir makinedir. Teoloji bölümleri-
nin mezunlarından sadece küçük bir grup ve dersler kendi uzmanlık alanla-
rını düzenleme şansına sahiptirler.

Ülkemizde, din eğitiminin mezhepler arası model perspektiflerini dü-
şündüğümde 4 ihtimali durum görmekteyim. İlki ve en kötüsü, genç nüfu-
sun eksiksiz ve zorunlu indoktrinasyonu, herhangi bir ruhsal çoğulculuğu
elimine eden yarı ideolojik ve yarı dinî öğretimdir.

İkincisi, din eğitiminin yokluğudur ve bu, bugünün Rusya'sının gerçeği
gibi görünmektedir.

Üçüncüsü, okullarda ayrı eğitimidir ya da mezhepsel prensiplere göre ayrılmış derslerde yapılan eğitimidir.

Ve sonuncusu daha zor ve risklidir ancak pedagojik bakış açısında en arzulanan şey kişinin bu gelenekte spesifik ve yaygın olan şeyi görmelerine yardımcı olmak ve farklı dinlerle tanışık kılmaktır. Pratik olarak bu yaklaşım, Büyük Britanya'da uygulanan model gibi birkaç şekilde uygulanabilir. Ancak bu durum, yüksek kalitede eğitimcileri gerektirir, bu yüzden yukarıda adı geçen birleştirme yolunun transferinde bir tehlike vardır. Eğer eğitimci sadece bilgi değil, tanrının kişisel ruhi deneyimlerine sahip olursa, bence bu yaklaşım başarılı olabilir. Bu yüzden din eğitiminin ne olduğu sorusu yeni Rusya'daki gibi cevaplandırılmamış olarak kalacaktır. Onun karmaşıklığına eklenen şey kendimizi ülkemiz için tam olarak yeni bir durumda bulduğumuz gerçeğidir. Pasaportlarda kariyerlerinin etnisiteleri yerine dinî bağlantıları gösterildiği zaman, Rusya tarihinde, kilise ve devlet arasında uzun bir birlik dönemi vardı. Dinî sakramentlere katılma sadece dinî değil aynı zamanda bir vatandaşlık göreviydi. İdari bir pozisyon elde etmek için kişinin vaftiz gerçeğini doğrulaması ve papaz tarafından yönetilen komisyonlara düzenli olarak katılması gerekirdi. Elbette Hıristiyan Ortodoks dinin öğretimi eğitim sisteminin ayrılmaz bir parçasıydı. Kilise yasaklandığında (yasa dışı ilan edildiğinde) ve dinin zararlı bir anakronizm- (çağdışı) olduğu iddia edildiğinde tarihimizde farklı bir Sovyet dönemi vardı. Eğitim sisteminde dinin öğretimi Marxizmin öğretimi ve militan ateizmin öğretimiyle değiştirildi. Kilise devletten ayrıldığında, eyaletin dine düşman olmadığı ve kilise ve diğer dinî organizasyonlarla yakın bir ilişki geliştirme eğiliminde olduğu dönemde yeni bir döneme girdik. Şu anda kimse eğitim alanında devlet ve kilise arasındaki ilişkinin iyi olacağını söyleyemez, ancak bu, toplumumuzun gelecek dinî ve kültürel durumunun ve büyük oranda, ülkemizde devlet ideolojisi, halk ve politik iklimin dayandığı şeydir. Devletin kiliseyi eğitime dahil etme fikrini anlamak kolaydır ve temelsiz değildir. Devrimci öncesi uygulamalara geri dönme, sadece mahremiyetin istilasının imkânı ve dinî inançları çocuklara dayatmak demektir, bu durum yeni bir tanrısızlık ve anti-dinî düşünce dalgasına neden olacaktır. Din eğitiminin ve eğitimin, bütünüyle dinî organizasyonlara verilmesi, herhangi bir dinî gelenekle ilişkisini devam ettirmeyen, din eğitimi almamış ailelerden gelen çocukların, herhangi bir din eğitimini hiçbir zaman almamaları anlamına gelir. Buna ilaveten, eğer devlet vatandaşlarının din eğitimi alanında yönlendirici ve gücü koordine edici olmaktan uzak kalırsa, bu, toplumumuzun parçalanması, dinî birliklerin self-izolasyonunu, dinî alt kültürlerin ortaya çıkmasını veya seküler kültüre karşı çevrelerin ortaya çıkması riskle-

rini içerir. Bunun çözümü muhtemelen, kilise ve devlet arasında işbirliğinde yatar. Burada, benzer problemlerin Demokratik Avrupa Ülkelerinde çözümü ile ilgili tecrübeler bizim için oldukça ilginçtir. Tüm bunlardan sonra Rusya'da din eğitimi memnun edici olmayan durumunun temel sebebi, bu problemin çözümünün hiç din eğitimi almayan kişilerin elinde olmasıdır. Bu, mutlaka değiştirilmesi gereken bir durumdur.

Sonuç

Makaleden anlaşıldığı üzere Rusya'da düzenli bir din eğitimi şekli bulunmamaktadır. Aynı şekilde, din eğitimcileri arasında da din eğitiminin nasıl olması gerektiği, okullarda din dersinin yer alıp almaması konusunda bir birlik mevcut değildir. Bazı eğitimcilere göre din, apriori bir bilgidir, öğretilmesi mümkün değildir. Diğerlerine göre ise, din eğitimi öğretilmelidir, çünkü din hayatın önemli bir unsurudur. Ancak dikkat edilirse, bir mutabakat söz konusu değildir.

Yine din eğitimi verildiği takdirde, kim tarafından verilmelidir, sorusu da tam cevaplanabilmiş değildir. Bir kısım eğitimcilere göre, din dersi dindar kişiler tarafından verilmelidir, aksi takdirde doğru bir din eğitimi yapılmış olmaz. Diğer bir kısım eğitimcilere göre ise, din eğitimi ateistler tarafından verilmelidir, çünkü tam bir bilgi ve tarafsızlık için bu şarttır.

Din dersinin verilmesine gelince, bazı okullarda din dersi bulunmaktadır, ancak bu ders bir papaz tarafından bazı ritüellerin gerçekleştirilmesi şeklindedir. Bazı okullarda ise din dersi hiç yer almamaktadır. Dolayısıyla devlet destekli bir müfredat ve bir ders yoktur.

Yazar, din eğitiminin Rusya'daki durumunu "karmaşık" kelimesi ile ifade etmekte haklı görünmektedir. Çünkü Rusya'da din eğitimi için net bir şey söylemek mümkün değildir. Makalede Rusya'daki karışık durum ortaya konmuştur.